

ПРОБЛЕМИТЕ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ КАТО КОМПОНЕНТ В СЪДЪРЖАНИЕТО НА НОРМАТИВНАТА РАМКА

Гл. ас. д-р Радосвета Кръстева-Христова

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов, България

e-mail: r.krasteva@uni-svishtov.bg

***Резюме:** Дигиталната трансформация е на фокус в глобален проблем. Множество международни, регионални и национални организации, професионални съсловия, правителства, бизнес единици, синдикати, академични общности, професионалисти и изявени лидери полагат усилия по проблемите на дигиталната трансформация и по този начин изграждат всеобщото дигитално бъдеще на обществото. Това налага хората да познават и прилагат съществуващите регулаторни изисквания в областта на цифровия преход. Цел на изследването е да се идентифицират стратегически документи, които са основа за организационни промени в бизнеса и обществото за подпомагане нагласата, мотивацията и информираността и за обединяване на усилията на заинтересованите страни в процеса към общото дигитално бъдеще.*

***Ключови думи:** дигитализация, дигитална трансформация, дигитален преход, регулаторна рамка*

ISSUES OF DIGITAL TRANSFORMATION AS A COMPONENT IN THE REGULATORY FRAMEWORK

Radosveta Krasteva - Hristova, Head Assist. Prof., PhD,

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov, Bulgaria

e-mail: r.krasteva@uni-svishtov.bg

***Abstract:** Digital transformation is on focus as a global issue. Many international, regional and national organizations, professional associations, governments, business units, trade unions, academic communities, professionals and prominent leaders are working on the issues of digital transformation and thus building the universal digital future of society. This requires people to know and apply the existing regulatory requirements in the field of digital shift. The aim of the research is to identify strategic documents that are the basis for*

organizational changes in business and society to support attitude, motivation and awareness and to unite the efforts of stakeholders in the process towards a common digital future.

Key words: *digitization, digital transformation, digital shift, regulatory framework*

Дигиталната трансформация като процес на промяна на бизнеса в резултат на имплементиране на съвременни технологии има изключително силно влияние върху живота на хората днес. За синхронизиране на усилията и подпомагане на трансформационните процеси са одобрени множество стратегии, политики и нормативни документи. Те могат да се разглеждат на няколко равнища в зависимост от обхвата си: международно, европейско, национално.

Международни стратегии, политики и нормативни ограничения на дигиталната трансформация

На международно ниво Организацията на обединените нации обвързва цифровата трансформация на страните по света с постигането на 17-те цели за устойчиво развитие (SDGs), договорени от държавите-членки, сред които е и България (фиг. 1).

В доклада „Да променим нашия свят: Програма 2030 за устойчиво развитие“ на Генералната асамблея на ООН е вписано: „Днес обявяваме 17 цели за устойчиво развитие със 169 свързани цели, които са интегрирани и неделими. Никога досега световните лидери не са обещавали общи действия и усилия в рамките на толкова широк и универсален политически дневен ред. Ние тръгваме заедно по пътя към устойчиво развитие, като се посвещаваме колективно на стремежа към глобално развитие и печелившо сътрудничество, което може да донесе огромни ползи за всички страни и всички части на света.“¹.

Фиг. 1. Глобални цели за устойчиво развитие на ООН от 2015 г.

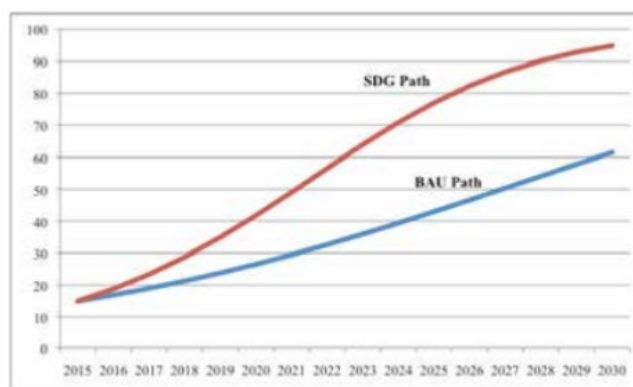
¹ UN General Assembly, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, 21 October 2015, A/RES/70/1, p. 1, available at: <https://www.refworld.org/docid/57b6e3e44.html> [accessed 19 June 2023]

За да се постигнат целите за устойчиво развитие, от съществено значение е да се комбинират нови технологии с иновативни политики, услуги и решения за надграждане на свързаността и покритието в интернет инфраструктурата по начин, който гарантира, че никой не остава изоставен или изолиран.

Въз основа на тези цели се преследват:

- Увеличаване на информационния трафик
- Интернационализация на широколентовата политика
- Достъпни широколентови мрежи
- Запознаване на всички с интернет
- Дигитална грамотност и умения
- Цифрови финансови услуги
- Онлайн бизнеси
- Равенство между половете при достъпа до широколентови мрежи до 2025 г.

Според изследване на Колумбийския университет за ангажираността на компаниите към изпълнението на Целите за устойчиво развитие (SDG Path) до 2030 г. целта за универсално покритие на цялото население на земята с широколентови мрежи ще бъде постигната в задоволителна степен. Това ще има множество ползи за икономиката, както и за качеството на живот. Обратно, както е показано на фигурата по-долу, ако предприятията останат с непроменена дейност в изследвания аспект (Business As Usual Path, BAU Path), то целта за универсално покритие няма да бъде постигната².

Фиг. 2. Цели на глобалното универсално широколентово покритие

²The Earth Institute, Columbia University & Ericson. *ICTs & the SDGs: How information and Communication Technology can Accelerate Action on Sustainable Development Goals (Final Report)*: 2015, available at: <https://onestoneadvisors.com/wp-content/uploads/2017/09/ICT-and-the-SDGs.pdf> [accessed 19 June 2023]

Освен това Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР), чиито действия са ориентирани към насоките, определени от съвета на 20-те най-мощни страни на планетата Г-20, също оказва значително влияние върху формулирането на политиките и събирането на статистически данни³.

Световната класация на дигитална конкурентоспособност на водещите световни икономики за 2022 г., публикуван от Световния център за конкурентоспособност (WCC) на Международния институт за развитие на мениджмънта (IMD) в Лозана на глобално ниво разкрива, че всички страни, участващи в изследването, са постигнали напредък в нивото на своята цифрова конкурентоспособност през изминалата година⁴. Класацията на IMD за световна дигитална конкурентоспособност измерва капацитета и готовността на 63 икономики да възприемат и изследват цифровите технологии като ключов двигател на икономическата трансформация в бизнеса, правителството и обществото като цяло.

Скалата на цифровата конкурентоспособност се основава на анализа на три фактора: *знания, технологии и готовност за бъдещето*. Факторът на знанието се отнася до нематериална инфраструктура, т.е. изследване, разбиране и изучаване на нови технологии, които са в основата на цифровата трансформация. Технологичният фактор анализира средата, чрез която е възможно развитието на цифровите технологии. Готовността за бъдещето анализира доколко икономиката е готова за дигитална трансформация.

Първото място в класацията е за Дания, следвана от САЩ, Швеция, Сингапур и Швейцария. Челното място за Дания до голяма степен се дължи на нейното изключително представяне в бъдещата готовност, дефинирана от WCC като „нивото на готовност на страната да използва цифровата трансформация“. Дания остава сред водещите световни икономики и в областта на дигиталните таланти и обучение и образование. САЩ като най-голямата икономика в света, отдавна признава значението на цифровата трансформация за собствения си икономически напредък. Поради ограничената надеждност на събраните данни Русия и Украйна не са включени в това издание на класацията. Бахрейн е новата икономика, която направи своя дебют в класацията за световна дигитална конкурентоспособност на IMD през юни 2022 г.

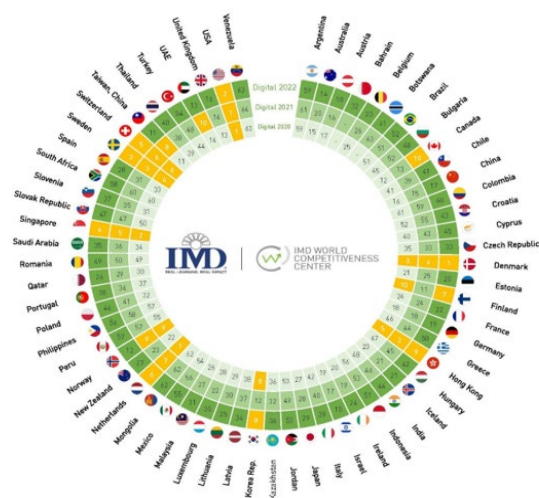
³ OECD. Measuring the Digital Transformation, A Roadmap for the future, 11 March 2019 г., available at: <https://www.oecd.org/digital/measurement-roadmap.pdf> [accessed 19 June 2023]

⁴ IMD. World Digital Competitiveness Ranking 2022, September 2022, available at: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking/> [accessed 19 June 2023]

Основна констатация в изданието за 2022 г. е, че правителствата и частният сектор трябва да защитят цифровата си инфраструктура от кибератаки, ако искат да продължат в надпреварата за дигитално конкурентни икономики.

Счита се, че България е със задоволителни резултати, защото успява да се изкачи до 48-о място сред 63-те страни-участници в класацията. Спрямо предходната година това е забележителен напредък, защото покачването в класацията е с цели 4 места.

Световната класация на дигитална конкурентоспособност на водещите световни икономики за 2022 г. е представена на фиг. 2.

Фиг. 2. Световна класация на дигитална конкурентоспособност на водещите световни икономики за 2022 г.

(Източник: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking/>)

Европейски стратегии, политики и нормативни ограничения на дигиталната трансформация

Европейската комисия (ЕК) разработва по специфичен начин стратегии и политики, които да преследват интересите на европейските институции, респ. държави, организации и граждани, по различни проблеми. Сред тях централно място заема и темата за дигиталната трансформация. В тази връзка сред шестте приоритета на ЕК за 2019 – 24 г. фигурира и Цифровата стратегия на ЕС⁵.

⁵ European Commission, Joint Research Centre, Alberti, V., Caperna, G., Colagrossi, G., et al., *A Europe fit for the digital age: tracking Europeans' interest in EC priorities using online search data*, Publications Office of the European Union, 2022, available at: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/478863> [accessed 21 June 2023]

Комисията е твърдо решена това десетилетие да бъде цифровото десетилетие на Европа. Европа трябва да укрепи своя цифров суверенитет и да определи стандарти, вместо да следва чужди стандарти, като акцентира по-специално върху данните, технологиите и инфраструктурата. Цифровите технологии имат потенциала да подобрят жизнения ни стандарт, продължителността на живота и неговото качество. Широко се споделя мнението, че тези технологии имат положителен принос за производителността и икономическия растеж. В анкета от 2017 г. две трети от европейците посочват, че дигиталните технологии оказват положително въздействие върху обществото, икономиката и собствения им живот⁶.

Цифровата стратегия на ЕС се фокусира върху три стълба, които гарантират, че дигиталната трансформация се използва в полза на неговите граждани, предприятия и правителства. Тези три стълба са: развитието на технологиите в услуга на хората, осигуряването на справедлива и конкурентна цифрова икономика и стремеж към отворено, демократично и устойчиво общество⁷.

Общият преглед на приоритетите и предстоящите действия на Европейския съюз, в рамките на тези три стълба, въз основа на дизайна на Европейската комисия, показва следното:

ПЪРВИЯТ СТЬЛЪБ на стратегията на ЕС, според Европейската комисия, се стреми да разработи *технология, която работи за хората*, като се цели да се постигне следното:

- инвестиране в цифрови умения за всички европейци;
- защитаване хората от киберзаплахи (хакерски атаки, софтуер за изнудване, кражба на самоличност);
- гарантиране, че при разработването на изкуствения интелект се зачитат правата на хората и се поражда доверие у тях;
- ускоряване разгръщането на свръхвисокоскоростен широкополосов интернет за домакинствата, училищата и болниците в целия ЕС;
- разширяване капацитета на Европа в областта на суперкомпютрите с цел разработване на иновативни решения в медицината, транспорта и околната среда.

---

⁶ Negreiro, M., & Madiega, T. #EU and ME. June 2019 г., Извлечено от Цифрова трансформация: <https://what-europe-does-for-me.eu/bg/portal/3/focus19> [accessed 19 June 2023]

⁷ European Commission, Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, *Shaping Europe's digital future*, Publications Office, 2020, available at: <https://data.europa.eu/doi/10.2759/091014> [accessed 22 June 2023]

ВТОРИЯТ СТЪЛБ на стратегията на ЕС се стреми да гарантира *справедлива и конкурентна цифрова икономика*, като се цели да се постигне следното:

- осигуряване достъп на динамична общност от иновативни и бързо разрастващи се новосъздадени предприятия и МСП до финансиране и възможности за разширяване на дейността;
- засилване отговорността на онлайн платформите посредством предложение за закон за цифровите услуги и изясняване на правилата за онлайн услугите;
- гарантиране пригодността на правилата на ЕС за целите на цифровата икономика;
- гарантиране лоялна конкуренция между всички предприятия в Европа;
- повишаване достъпа до висококачествени данни и наред с това гарантиране защитата на личните и чувствителните данни.

ТРЕТИЯТ СТЪЛБ на стратегията на ЕС се стреми да гарантира *открито, демократично и устойчиво общество*, като се цели да се постигне следното:

- използване на технологии, за да може Европа да стане неутрална по отношение на климата до 2050 г.;
- намаляване въглеродните емисии в цифровия сектор;
- предоставяне на по-добри възможности на гражданите, за да контролират и защитават своите данни;
- създаване на европейско пространство за здравни данни, за да се насърчат целенасочените научни изследвания, диагностиката и лечението;
- водене на борба с дезинформацията онлайн и насърчаване разнообразното и надеждно медийно съдържание.

Както представи Европейската комисия, целта на Европейския съюз е да бъде глобален модел за цифрова икономика, да подкрепя развиващите се икономики в цифровия преход и да развива цифрови стандарти, които ще насърчава на международно ниво.

И накрая, особено важна роля в създаването на институционална рамка, която регулира новите технологии, е институционалната рамка, която е създадена по отношение на обработката на лични данни⁸. Първата съответна инициатива е Конвенция

---

⁸ European Parliament. *Personal data protection*. June 2022 г. Извлечено от Fact Sheets on the European Union: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/157/skydd-av-personuppgifter> [accessed 22 June 2023]

108 на Съвета на Европа от 28 януари 1981 г. „за защита на лицата срещу автоматизирана обработка на лични данни“.

На ниво ЕС последва Директива 95/46/ЕО относно защитата на физическите лица при обработването на лични данни и свободното движение на тези данни. През юли 2002 г. е издадена е Директива 2002/58/ЕО относно обработката на лични данни и защита на правото на неприкосновеност на личния живот в сектора на електронните комуникации, която по-късно е изменена с Директива 2009/136/ЕО.

В последваща фаза Европейският съюз разработи институционална рамка, като прие Директива 680/2016 и Регламент 679/2016, известни като „Общ регламент за защита на данните (GDPR)“. Регулирането на личните данни определя важни правила и защитава индивидуалните права от рисковете, произтичащи от прилагането на технологичните средства на дигиталната ера.

Национални стратегии, политики и нормативни ограничения на дигиталната трансформация

В изпълнение на Глобалните цели за устойчиво развитие на ООН (SDGs) Министерският съвет на Република България със свое решение от 2020 г. приема *Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030*. В документа се описват областите на въздействие, които ще бъдат обект на целенасочени интервенции до 2030 г., подредени по приоритети и подприоритети и съпътствани от индикатори за резултат, индикативен финансов ресурс, източници на финансиране.

Документът детерминира визията и общите цели на политиките за развитие във всички сектори на държавното управление, включително техните териториални измерения, като издига следните *13 национални приоритета*: Образование и умения; Наука и научна инфраструктура; Интелигентна индустрия; Кръгова и нисковъглеродна икономика; Чист въздух и биоразнообразие; Устойчиво селско стопанство; Транспортна свързаност; Цифрова свързаност; Местно развитие; Институционална рамка; Социално включване; Здраве и спорт; Култура, наследство, туризъм⁹.

Очакванията са във всичките приоритетни области да се реализират идеите на цифровизацията и дигиталната трансформация.

За изпълнение на програмата, както и за преодоляване на последиците от пандемията от COVID-19, в България беше приет *Национален план за възстановяване и*

---

⁹ Министерски съвет на Република България. *Национална програма за развитие „БЪЛГАРИЯ 2030“*, 2 декември 2020 г. Извлечено от Портал за обществени консултации: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=1330> [accessed 22 June 2023]

устойчивост от Министерския съвет, чиято последна версия е от м. април 2022 г. Планът поставя високо равнище на амбиция и по отношение на цифровия преход и дигиталната трансформация. Националният план за възстановяване и устойчивост концентрира в тази област почти 1/4 (23.6%) от общите предвидени инвестиции. При това, усилията са насочени в четири основни направления:

- разгръщане на широколентова инфраструктура
- повишаване на цифровите умения на населението
- ускоряване внедряването на цифрови технологии в предприятията
- разгръщане на електронното управление и електронни услуги.

В контекста на изпълнението на различните политики, залегнали в плана, са изготвени допълнително множество национални и секторни стратегически и програмни документи.

Вероятно най-тясно свързаният с дигиталната трансформация нормативен акт от тази категория е *Национален стратегически документ „Цифрова трансформация на България за периода 2020-2030 г.“*¹⁰. Той е приет с Решение № 493 на Министерския съвет от 21.07.2020 г. Този документ определя визията и целите на политиката за цифрова трансформация на Република България за периода до 2030 г., като обобщена политическа рамка. Съдържа *шест ключови цели* (разгръщане на сигурна цифрова инфраструктура, осигуряване на достъп до адекватни технологични знания и цифрови умения; укрепване на капацитета за научни изследвания и иновации; отключване потенциала на данните; цифровизация в полза на кръгова ниско въглеродна икономика и повишаване ефективността на държавното управление и качеството на публичните услуги) и *17 области на въздействие* (Цифрова инфраструктура, Киберсигурност, Научни изследвания и иновации, Образование и обучение, Адаптиране на трудовия пазар – образование, обучение и социална защита, Цифрова икономика, Селско стопанство, Транспорт, Енергетика, Околна среда и климат, Здравеопазване, Финанси, Култура, Дезинформация и медийна грамотност, Териториално развитие, Цифрово управление и Сигурност и участие на гражданите в демократичния процес).

В документа намират място целите на Националната програма „Цифрова България 2025”, приоритетите на „Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ

---

¹⁰ Министерски съвет на Република България. *Национален стратегически документ „Цифрова трансформация на България за периода 2020-2030 г.“*; 21 юли 2020 г. Извлечено от Портал за обществени консултации: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1318> [accessed 22 June 2023]

2030”, както и редица други национални стратегически документи с технологична компонента, обхващащи периода 2020-2030. В него са взети предвид целите на Програмата на ООН до 2030 г. за устойчиво развитие и използването на новите технологии за тяхното постигане, както и стратегически документи на Европейската Комисия „Европа, пригодна за цифровата ера“, „Изграждане на цифровото бъдеще на Европа“, „Нова индустриална стратегия за Европа“ и др.

Освен това, в изпълнение на чл. 5, ал. 2 т. 4 от Закона за малките и средните предприятия в страната ни е приета Национална стратегия за малките и средните предприятия 2021-2027 г. Тя включва шест области на въздействие, всяка от които съдържа конкретни стратегически цели в подкрепа на МСП по пътя към превръщането на България в по-привлекателно място за започване на малък бизнес, развитието и бързото му разрастване, като същевременно страната е активен участник на Единния европейски пазар. Сред областите на въздействие попада и област „Дигитализация и умения“, която включва дейности за подкрепа на българските МСП при внедряване на ИКТ и дигитални технологии с цел осъществяване на дигитална трансформация на дейността, вкл. и на счетоводните им системи, насърчаване на участието им в системата на професионалното образование и обучение за подобряване и повишаване на нивото на уменията и компетентностите на персонала им чрез предоставяне на вътрешнофирмени обучения и осигуряване на повече възможности за онлайн обучения.

В заключение, трябва да се има предвид, че „дигиталната трансформация обхваща огромен брой процеси, взаимодействия, операции, технологични подобрения, промени, вътрешни и външни фактори, индустрии и пр. Това обстоятелство трябва да се има предвид, когато се четат различни съвети, доклади и прогнози за дигиталната трансформация. И въпреки че съществуват общи цели, задачи и характеристики, които са валидни за организациите по целия свят, налице са и съществени различия за отделните индустрии, региони и предприятия.“¹¹. Необходимо е да се обединят и синхронизират стратегическите цели в тази насока, които да осигурят качествено въздействие в глобален мащаб на процеса на дигитализация и дигитална трансформация и да добавят висока икономическа, екологична и социална стойност за бизнеса и обществото.

---

¹¹ Орехов, М. *Същност на процеса на дигитализация като нов етап в глобалната нформатизация*. Бизнес управление, 30 (1), 2020, с.86.

Използвана литература

1. Министерски съвет на Република България. *Национален стратегически документ „Цифрова трансформация на България за периода 2020-2030 г.“*, 21 юли 2020 г. Извлечено от Портал за обществени консултации: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1318> [accessed 22 June 2023]
2. Министерски съвет на Република България. *Национална програма за развитие „БЪЛГАРИЯ 2030“*, 2 декември 2020 г. Извлечено от Портал за обществени консултации: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=1330> [accessed 22 June 2023]
3. Орехов, М. *Същност на процеса на дигитализация като нов етап в глобалната нформатизация*. Бизнес управление, 30 (1), 2020, 75-95 с.
4. European Commission, Joint Research Centre, Alberti, V., Caperna, G., Colagrossi, G., et al., *A Europe fit for the digital age : tracking Europeans' interest in EC priorities using online search data*, Publications Office of the European Union, 2022, available at: <https://data.europa.eu/doi/10.2760/478863> [accessed 21 June 2023]
5. European Commission, Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology, *Shaping Europe's digital future*, Publications Office, 2020, available at: <https://data.europa.eu/doi/10.2759/091014> [accessed 22 June 2023]
6. European Parliament. *Personal data protection*. June 2022 г. Извлечено от Fact Sheets on the European Union: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/157/skydd-av-personuppgifter> [accessed 22 June 2023]
7. IMD. *World Digital Competitiveness Ranking 2022*, September 2022, available at: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking/> [accessed 19 June 2023]
8. Negreiro, M., & Madiaga, T. *#EU and ME*. June 2019 г., Извлечено от Цифрова трансформация: <https://what-europe-does-for-me.eu/bg/portal/3/focus19> [accessed 19 June 2023]
9. OECD. *Measuring the Digital Transformation, A Roadmap for the future*, 11 March 2019 г., available at: <https://www.oecd.org/digital/measurement-roadmap.pdf> [accessed 19 June 2023]

10. The Earth Institute, Columbia University & Ericson. *ICTs & the SDGs: How information and Communication Technology can Accelerate Action on Sustainable Development Goals (Final Report)*, 2015, available at: <https://onestoneadvisors.com/wp-content/uploads/2017/09/ICT-and-the-SDGs.pdf> [accessed 19 June 2023]
11. UN General Assembly, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, 21 October 2015, A/RES/70/1, p. 1, available at: <https://www.refworld.org/docid/57b6e3e44.html> [accessed 19 June 2023]